

Proletären rapporterar från Kuba

Efter östblockets sammanbrott (kring 1990) hamnade Kuba i en mycket besvärlig situation, inte minst ekonomiskt, eftersom landet på mycket kort tid förlorade sina viktigaste handelspartners som också levererat olja och andra livsviktiga varor (80 procent av handeln med utlandet försvann). USA:s blockad mot Kuba gjorde det svårt för att finna nya handelspartners. Den svåra tid som nu följde brukar kallas ”specialperioden”. Kuba klarade dock av den värsta krisen och när vänsterregeringar kom till makten i flera länder i Sydamerika (viktigast Venezuela), bröts isoleringen och situationen förbättrades avsevärt. Men påfrestningarna upphörde inte: Flera kraftiga orkaner har under senare år hemsökt ön under senare år och förstört bostäder, grödor m m. Den internationella ekonomiska krisen har även inverkat negativt.

På Kuba står man idag inför svåra problem bl a när det gäller bostäder och matförsörjning. Det finns ett ganska utbrett folkligt missnöje med de brister som många kubaner upplever i sin vardag, problem som måste lösas om revolutionen ska överleva. De följande artiklarna, som ursprungligen publicerades i *Proletären* nr 18 2009, ger en inblick i dessa problem.

Martin Fahlgren (1 februari 2010)

Lars Rothelius och Ulf Nilsson

Framgångar och problem i Kuba

En delegation från Kommunistiska Partiet bestående av Lars Rothelius och Ulf Nilsson besökte tidigare i år Kuba. De mötte ett land som under de 50 år som gått sedan revolutionen gjort stora framsteg. Men de svenska kommunisterna tog också del av de svåra utmaningar och problem som det socialistiska landet står inför.

Från klosterkyrkan i Gamla Havanna hörs sång och musik. Glada lockande toner. Vi rycks med av musiken och går in. Kontrasten är skarp mellan det karibiska solljuset och dagern inomhus.

Lätt bländade skymtar vi att det är knappt halvbesatt i bänkarna. Men alla sitter tätt packade längst fram. Bara gamla människor, uppenbarligen pensionärer, och kvinnor mest. En grupp dansare i vackra klänningar uppträder på den plats där altaret en gång stått. Folk ställer sig upp i bänkarna och svänger med i musiken. Inlevelsen och glädjen står inte att ta miste på.

Gästerna från Kommunistiska Partiet erbjuds plats längst fram. Vi presenteras för det dryga hundratalet besökare. Applåderna är varma. I vårt korta hälsningsanförande tar vi upp hur krisen slår mot pensionärernas villkor i Sverige.

Hur kapitalismen inte lyckats lösa arbetarklassens behov och att fattigpensionärer åter är ett begrepp i vårt land.

Sången fortsätter och vi guidas genom klostret Nuestra Señora de Belén med anor från 1695. Nu omgjort till vad vi skulle kalla ett socialt och humanitärt dagcentrum. Här bedrivs en bred verksamhet till gagn inte bara för pensionärer utan också för barn, ungdomar och vuxna i alla åldrar.

Tio anställda och oräknat antal frivilliga driver den omfattande verksamheten. Här finns bland annat apotek, sjukgymnastik, lokaler för handarbete, en avdelning som förser fattiga med glasögon, social och personlig rådgivning, en avdelning som tillhandahåller nödvändiga hjälpmedel till handikappade barn.

Den senare ett exempel bland många, många som vi ser under vistelsen i Kuba på hur den USA-initierade blockaden försvårar import av för folkets behov viktiga varor, i detta fall specialutrustade barnvagnar.

Mötet i klosterkyrkan avslutas med allmän dans på den prunkande klostergården. Två kommunister från Sverige i övre medelåldern har hjärtligt roligt när de ännu äldre damerna nästan kivas om att få med oss i dansen.

*

Intrycken under tio dagars besök i Kuba är oerhört mångfacetterade. Den härliga stämningen och engagemanget för landet och socialismen som vi så tydligt känner bland de engagerade pensionärerna i Gamla Havanna är ingen engångsföreteelse.

Bland arbetarna på Asticars Karibiska skeppsvarv längst in i Havannabukten är det tydligt.

Också på H. Upmanns Cigarrfabrik mitt i staden, även om ackordsarbetet begränsade våra möjligheter att snacka med arbetarna. Namnet till trots så är cigarrfabriken liksom i princip alla företag i Kuba i samhällets ägo. Undantag finns, som i servicesektorn där enskilda får hyra ut rum till turister, "Casas particulares", och där exempelvis turisthotell är samägda mellan staten och utländska företag.

Det hantverksmässiga cigarrullandet har gjorts till vetenskap. I varje cigarr kontrolleras luftmotståndet. Felaktigt rullade cigarrer går antingen till omrullning eller hamnar i sekundalådan. Fel medför löneavdrag för den som producerat cigarren.

Det ska villigt erkännas att vår obrottsliga solidaritet med Kuba och dess folk kraftigt underbyggdes av besöket. För svenska proletärer är särskilt de tydligt goda relationerna mellan arbetare och fabriks- och arbetsledning en inspirationskälla. I cigarrfabriken H. Upmann upplever vi hur direktör Miguel Barzaga Maceo lätt och ledigt småsnackar med de anställda. Gemytet är tydligt när han tillsammans med particellens ordförande guidar oss runt i fabriken många avdelningar. Det är en omfattande process att från tobaksblad framställa världens bästa cigarrer.

Det spelar ingen roll var vi hamnar, direktören tycks känna varenda en. Han är också väl förtrogen med hantverket. Precis som arbetarna på Asticars varv berättade för oss om sin arbetsplats så är också dörren till direktörens oansenliga kontor på cigarrfabriken öppen för alla anställda.

På de två sjukhus vi besöker, liksom på vårdcentral och en skola, kan vi fritt tala med anställda. Överallt ett stort engagemang för att utveckla sin profession och ta ansvar för sin del i det socialistiska uppbygget. På sjukhusen är blockadens ibland förödande effekter ett ständigt bekymmer. Samtidigt som det befordrar uppfinningsriktighet i strävan att ge folket så avancerad vård som möjligt.

På vårdens område har Kuba nått oerhört långt. Det karibiska landet i tredje världen har på bara 50 år genom folkhälsoarbete lyckats utrota tropiska sjukdomar.

Barnadödligheten är faktiskt lägre än i USA och Kanada. Idag liknar sjukdomspanoramata i ländernas, med hjärt-kärlsjukdomar och cancer som de stora problemen. En fantastisk bedrift som i grunden bara kan förklaras av ett utifrån socialistiska idéer planerat samhällsbygge.

Utbildningsväsendet är också ett paradexempel på Kubas snabba förändring under socialismen. Från revolutionens seger, då var fjärde medborgare var analfabet, till dagens välutbyggda skolsystem som ger alla kubanska elever lika möjlighet till högre utbildning.

*

Tio dagar är en kort tid och språkvalLEN är hög för icke spansktalande nordbor. Det finns skäl att kritiskt granska intrycken från ett sådant besök. Också därför att en partidelegation av svenska kommunister givetvis har en positiv grundinställning till det socialistiska Kuba och dess parti som så frikostigt står för inbjudan och all service under besöket.

Men partibesöket ger också möjligheter som inte tillkommer vanliga turister och, tror vi, inte heller de som första gången dyker ner på brigad- eller lite större gruppresor av studiekaraktär.

Den tvåhövda delegationen servas av en kunnig, professionell, politiskt skolad tolk vilket möjliggör nära och direkta samtal och diskussioner med snart sagt alla kubaner vi möter. Dessutom politiskt kunniga och engagerade guider och till vårt förfogande står en mindre buss med chaufför. Vårt besök berikas verkligen av de samtal och diskussioner som vi under resor och måltider för med dessa och andra kamrater.

Det är ett digert program där vi förutom besök på arbetsplatser och institutioner runt om i Havanna också åker de 27 milen till Santa Clara, Che Guevaras stad i en fantastiskt vacker jordbruksbygd. Här får vi i två dagar under lediga former träffa flera lokala företrädare för partiet och olika samhällsfunktioner. En höjdpunkt är vårt deltagande i ett CDR-möte i ett bostadsområde i utkanten av Santa Clara.

CDR-kommittéerna är den folkliga massorganisationen till revolutionens förvar med över 7 miljoner medlemmar. Mötet hålls på gatan utanför den oansenliga CDR-byggnaden. Den karibiska nattens mörker lysas hyggligt upp med lampor. Folk i alla åldrar står i klungor. Det ungdomliga inslaget är påtagligt. Mötet öppnas och en ungtkommunist talar och läser en dikt. Formalia avhandlas snabbt. I kväll är det fest och dans. Nog så viktigt i alla samhällen.

Att mötet den kalla årstiden till trots hålls på gatan är en positiv överraskning. En omöjlighet i vårt klimat, men här är utomhusmöten legio. Ett demokratiskt propagandafönster som kubanerna tillvaratar. Här kan ingen aldrig så passiv medborgare hävda att de inte känner till CDR-träffarna.

Utöver alla dessa möten med folket får vi också ett antal möten med företrädare för ICAP, Institutet för vänskap med andra folk, med ungtkommunisterna i UJC och med representanter Kubas Kommunistiska Partis centralkommitté. Men också några dagar på egen hand i Havanna. Det blir långa promenader i den stora stadens centrala delar, men också tid till reflektion över våra intryck.

Kuba har nått stora framgångar. Inte tu tal om annat. Men oerhört mycket arbete återstår för att konsolidera socialismen.

*

De positiva intrycken av socialismens framgångar är många och påtagliga. Men vi ser också andra tecken. Under de följande dagarna slås vi av de uppenbart skriande reparationsbehoven av hus och bostäder. Bostäderna ägs mestadels av de boende. En reform på 1980-talet som Fidel Castro motiverade med att "bostäder inte är produktionsmedel" och därmed kan ägas privat.

Tanken var att de boende skulle ta ansvar för underhållet inomhus och samhället över fasader och tak. Men bristen på resurser har gjort att ytterst få byggnader repareras. Vi ser bara en handfull pågående renoveringsarbeten, mest i gamla Havanna.

Mycket går naturligtvis att skylla på blockaden, men är det hela sanningen?

Trafiksituationen är ett annat stort problem, där ålderstigna bilar och lastbilar förorenar luften i Havanna. Bristen på transportmedel är skriande med långa köer vid busshållplatserna och

ofta överfulla bilar. Vi förvånas över det tydligt eftersatta vägunderhållet, trottoarer som plötsligt öppnar stora meterdjupa hål, och sopor på gatorna.

På den positiva sidan finns importen av tusentals moderna bussar från Kina, Ryssland och Vitryssland. Kollektivresandet har påtagligt ökat i Havanna från en halv miljon resenärer per dag 1998 till en miljon 2007 och med målet två miljoner resenärer per dag 2009.

Men längs med motorvägen till Santa Clara syns på många håll grupper av resenärer som i brist på kollektiva transporter försöker få lift. Några viftar med sedlar i handen. På vägarna är trafiken gles och lastbilar sällsynta.

*

Största problemet är de dubbla valutorna. Många varor kan bara köpas för CUC, den konvertibla peson som är växlingsbar med andra valutor. Vem som helst kan växla mellan CUC och kubansk peso, kursen är 1:24, men för många kubaner är det en omöjlighet då inkomsten är alldeles för liten.

En del yrkesgrupper får delar av lönen betald i CUC, men långt från alla. Samtidigt kan många åtråvärda varor bara köpas med CUC. Det skapar ett sug efter CUC, ett sug som verkar moralupplösande och i värsta fall korrupperande.

Så får bara statligt anställda taxichaufförer köra turister och färden betalas med CUC. Chauffören å sin sida får betalt av staten i peso. Samtidigt får han dricks i CUC vilket ofta överstiger hans statliga lön.

Inte är det konstigt att taxiförare vi åker med gärna skulle se att taxibolaget var privatägt så att de fick hela lönen i CUC. Inte heller är det konstigt att privata taxibilar i smyg kör turister för CUC, trots att de bara får betjäna kubaner och ta betalt i peso. Jagade av poliser med hot om indraget körkort och i värsta fall om att bilen ska tas i beslag. Inte heller är det konstigt om sådana chaufförer erbjuder poliser och myndighetspersoner mutor i CUC. Lägg därtill en omfattande verksamhet med svarttaxi.

Jakten efter CUC märks när vi gång efter annan kontaktas av Havannabor vars syfte tydligt är att bondfånga turister. Själva blir vi uppskörtade av försäljaren av engelskspråkiga Granma. Sådant förekommer i varje storstad, men vi frågar oss hur mycket socialismen tål av dessa tendenser. Finns det utrymme för solidaritet och kollektivt tänkande hos de medborgare som fångas av jakt på konvertibel valuta i sin strävan att förbättra sin egen livssituation?

*

Oscar Martinez Dominguez, vice ordförande i Centralkommitténs avdelning för internationella relationer, är den högst uppsatte representanten för Kubas Kommunistiska Parti som vi får tillfälle att samtala med. Ett två timmars politisk samtal under avslappnade former som blev en mycket klagörande avslutning på vår intressanta resa.

Oscar Martínez inleder med att frankt konstatera att den ekonomiska krisen får oerhörda negativa effekter på den kubanska ekonomin. Inkomsterna i hårdvaluta minskar drastiskt när världsmarknadspriset på den för Kuba så viktiga exporten av nickel sjunkit från 50.000 dollar per ton till 9.000. Ingen vet hur krisen påverkar turistinkomsterna. Budgetinskränkningar är nödvändiga.

Diskussioner pågår om hur den kubanska utlandsrepresentationen kan inskränkas. Också de kubanska insatserna i tredje världen diskuteras. För närvarande är exempelvis 20.000 kubanska läkare verksamma i tredje världen där kostnaderna betalas av Kuba. Lägg därtill många andra yrkeskategorier. Andra diskussioner gäller indragning av subventioner till bio-,

teater- och idrottsbiljetter. Han nämner i sammanhanget också subventionerade arbetsluncher och semesterbyar.

– Jämfört med andra länder är Kuba ett fiskalt paradiset, säger Oscar Martínez och betonar att detta är essensen i socialismen, att den bryr sig om folkets behov. Men i kristider med brist måste resurserna fördelas nogsamt.

– Den ekonomiska krisen får inte tillåtas påverka folkets fundamentala behov. Hälso- och sjukvård kommer vi alltid att subventionera.

Sedan räknar han upp en rad frågor där Kuba står inför betydande problem.

Bostadsproblemet är stort. Kuba har ett akut behov av en miljon nya lägenheter. Detta måste lösas då trångboddheten påverkar familjelivet. I princip är det omöjligt för unga människor att hitta en bostad och flytta hemifrån.

Lägg därtill att 200000 kubaner förlorade sina bostäder i orkanerna hösten 2008. Dessa personer bor idag i nödbostäder.

Transportproblemen. Järnvägen har varit kraftigt decimerad sedan specialperioden. Den gamla ryska teknologin måste bytas till modern teknologi. Nya lok och vagnar har nyligen köpts, men det är långt kvar till dess järnvägarna åter kan användas till fullo. Köpen av nya bussar förbättrar dock situationen.

Matförsörjningen är ett annat stort problem. Förra året importerade Kuba 80-85 procent av maten. Delvis orsakades de höga importsiffrorna i föl av att orkanerna förstörde grödor. I år är förhoppningen att endast hälften av maten ska importeras.

– Vi har tillräckligt med jord, men hälften är inte uppodlad så att 2,4 miljoner hektar jordbruksmark ligger i träda. Detta kan bara lösas med politiska och organisatoriska åtgärder, förklarar Oscar Martínez.

– Vi ser två problem. Dels är prispolitiken inte korrekt. Dessutom har vi problem med arbetskraft på landsbygden, numera bor bara 20 procent av befolkningen utanför städerna.

Genom att erbjuda bönder 10 till 15 års kontrakt på jord mot löfte att den brukas försöker vi stimulera jordbruket. För att få folk att bli bönder måste dessa kunna tjäna bättre. Produktionen kan stimuleras genom att priset höjs på det som bönderna säljer till staten.

Matfrågan har också en nationell säkerhetsaspekt. Kan Kuba importera tillräckligt med mat om USA skulle lyckas skärpa blockaden?

Kuba har inte råd att från sin egen statsbudget betala de stora insatserna i andra länder. Fattiga länder som Bolivia kan räkna med fortsatt stöd, men från mer utvecklade länder i tredje världen måste Kuba ta betalt för sina tjänster. I det syftet finns idag 100 skolor världen runt där kubaner utbildar lokalbefolkningen för att ta över de kubanska solidaritetsarbetarnas verksamhet.

– Vi kommer att ställa upp med stöd i de fall där det finns politiska skäl för stödet.

CUC, den konvertibla peson, är ett mycket stort problem.

– Folk vill arbeta för att tjäna pengar och få ett bättre liv. Men vi kan inte tillfredsställa dessa behov, konstaterar Oscar Martínez.

Han beskriver hur folk blir millionärer genom svartväxling. Hur läkare arbetar som taxichaufförer eller bärare på Havannas flygplats och tjänar mer i hårdvaluta än de får från sin läkarlön.

– Så kan vi inte ha det. Den svarta marknaden är ett ideologiskt, moraliskt, etiskt och politiskt problem som måste finna sin lösning.

*

Under dagarna i Kuba diskuterar vi intrycken. Särskilt effekterna av de dubbla valutorna, det så tydligt eftersatta underhållet av byggnader och försöken att få fart på jordbruket genom återgång till enskilt brukande. Det senare ett uppenbart steg tillbaka från socialistiska driftsformer som kollektivjordbruk och statliga jordbruk.

Socketproduktionen har mer än halverats sedan Sovjets fall då realsocialismens länder subventionerade köp av kubanskt socker till priser långt över världsmarknadspriset. I krisen som följde under specialperioden på 1990-talet föll statliga jordbruk samman och maskinparken importerad från Östeuropa raserades i brist på reservdelar.

Verkligheten är hård och vi har förståelse för nödvändigheten att få igång jordbruksproduktionen. Men frågan är vad den förändring mot privat drift som Kuba väljer får för konsekvenser.

Visserligen behålls makten över jorden i samhällets ägo, men gammal erfarenhet säger att tänket hos brukarna gärna blir småborgerligt. Vad händer om jordbrukarna går samman och kräver äganderätt till den jord de brukar?

Eller ta bostadsfrågan. Bakom idén att privatisera bostäderna fanns förhoppningen att det skulle förbättra underhållet. Men när samhället inte lyckas klara underhållet av fasaderna hur ska då medborgarna klara det inre underhållet?

Största problemet är nog ändå den moralupplösande, korrumperande dubbla valutan.

*

Den öppna attityden till problemen hos höga partiföreträdare känns befriande. Här finns inga försök till bortförklaringar. USA:s förödande blockad är en avgörande realitet. Liksom de svårigheter som uppstod genom Sovjets fall. Här finns en tydlig stolthet i det faktum att Kubas folk slöt sig samman och klarade sig igenom specialperioden.

Också befriande att vi på Kuba knappast alls hör de hos svenska kubavänner så vanliga jämförelserna med andra länder i tredje världen. För hur ska vanliga kubanska arbetare kunna se något positivt i att deras trånga bostäder minsann är något större och lite bättre än klassbröderna i Peru, Sydafrika eller Bangladesh?

I grunden måste varje land värderas i förhållande till sina egna förutsättningar. I detta perspektiv måste socialismen leverera. Annars är den illa ute. Socialismen måste, som Oscar Martínez slår fast, fortsatt höja folkets levnadsnivå.

– Kubanerna längtar inte efter kapital, de vill få en lösning på sina dagliga problem.

Lars Rothelius

Ulf Nilsson

Anna Artén

Jubileum i kristider

Jag landade på Havannas flygplats dagen före nyårsafton. Jag visste att det inte skulle bli det stora och festliga 50-årsjubileum av Revolutionen som jag drömde om när biljetten bokades för ett år sedan. De tre orkanerna i höstas orsakade skador för nästan 10 miljarder USD och

den internationella krisen förde med sig sänkta priser på Kubas exportvaror. Det hade varit ont om livsmedel och frukt under hela hösten, så det var inte läge för festliga utsvävningar.

Jag avstod från att hänga med på pressresan till Santiago de Cuba, där det officiella firandet skulle gå av stapeln - en politisk akt för speciellt inbjudna och inte någon folkfest. I stället tackade jag ja till att fira med väninnan Yoany och hennes familj i ett gammalt arbetarområde i Marianao i Havanna. Jag mindes många glada, högljudda nyårsfester från tidigare år i Kuba. Men det blev ett dämpat firande. Visserligen dånade salsamusiken från teven i timmas och rom saknades inte, men varken glädjefnattet eller den revolutionära glöden infann sig, fastan flera i Yoanys familj är medlemmar i kommunistpartiet. Vid tolvslaget samlades alla i köket för att skåla i cider för det nya året. Men inga ”Viva” – leven varken för revolutionen. Fidel eller Raúl.

Jag smet ut till teven och där läste man upp Fidels korta hälsning till det kubanska folket – endast en mening. Jag tittade ut på gatan. Var var alla grannarna som brukade springa runt och lyckönska varandra och ropa ut sina leven, var brann eldarna med gamla kläder och allt vatten man brukade slänga ut det gamla året med? Dött!

Nästa dag hälsade jag på mina gamla grannar i La Lisa. Samma sak där. Dämpat, modlöst. Rebeccas familj var de enda i hela kvarteret som sjungit nationalsången och ropat Viva la Revolución. ”Jag har aldrig varit med om en så trist nyårsafton”, sa hon,

Några dagar senare träffade jag kubanska och utländska journalister som varit i Santiago de Cuba och de beskrev att de också hade upplevt den politiska akten som dämpad. De tyckte att Raúl's tal var utan visioner och motsägelsefullt. Han sa ”idag är revolutionen starkare än någonsin”, men lite längre fram citerade han Fidels ord från 2005: ”Det här landet kan förstöra sig självt, den här Revolutionen kan förstöras, vi, ja vi kan förstöra den och det skulle vara vårt eget fel.”

Och Raúl fortsatte: ”Inför denna risk frågar jag mig, vilken garanti finns det för att inte något så fruktansvärt skulle drabba vårt folk? Hur undvika ett så förintande slag, som skulle kräva så mycket tid för återhämtning och att på nytt uppnå segern?”

Han uppmanade alla med ledande poster att aldrig glömma att "detta är de enkla människornas Revolution, av de enkla och för de enkla." Att de aldrig skulle fjärma sig från landets arbetare, bönder och resten av folket.

*

Den åttonde januari väntades ”Segerns Karavan” anlända till Havanna. Utvalda ungdomar skulle upprepa Fidels och hans gerillakamraters intåg i Havanna för 50 år sedan. På strandgatan Malecón var det glest led folk. Några skolklasser satt på trottoaren i sina prydliga skoluniformer. Väntan blev lång – tre timmar. En bil med högtalare körde fram och tillbaka och ropade at 'Viva La Revolución! Viva Fidel! Viva Raúl!' Det vanliga är att folk svarar med Viva, men inte. Det var alldeles tyst. Bara när en glassbil kör förbi börjar skolbarnen ropa ”Viva el helado!”, Leve glassen! När karavanen passerade hade många människor troppat av.

De kommande veckorna hälsade jag på alla mina vänner, människor på alla nivåer det kubanska samhället, människor jag känt i 20 år. Jag mindes de två åren 92-94 då jag bodde i Kuba och upplevde den svåraste tiden i den kubanska Revolutionens historia, ”specialperioden”, hur alla bet ihop och kämpade för sitt samhälle. Jag kom ihåg den glädje, tillförsikt och energi de gav uttryck för förra våren då Raúl också formellt valdes till landets ledare. Han utlovade och genomförde en del efterlängtnade reformer som det fanns ekonomiskt utrymme för att genomföra.

Nu var samma vänners optimism och framtidstro förbytt till modfälldhet, frustration och ibland ilska.

”50 år av socialism och 75 procent av kubanerna har inte råd att köpa toapapper”, fnyste Gerardo sarkastiskt. Det man mest klagade över var de dubbla valutorna. Det går att få tag på nästan allting i hårdvalutan CUC, men priserna är svindlande höga om man bara har sin lön eller pension i pesos.

Mayra och Manolo har sedan de var 14 år aktivt kämpat för att bygga upp landet. Hon deltog i alfabetiseringskampanjen i Sierra Maestras bergsbyar, han deltog i kampen mot de kontra-revolutionära banditgången i Escambraybergen och senare i kriget i Angola. Idag har Manolos 280 kubanska pesos i pension varje månad att leva på. Bara bröd går på 60 pesos i månaden. De skulle aldrig klara sig om de inte hade två av sina söner i Spanien som skickar pengar varje månad.

Från Pedro, Oswaldo, Ana-Maria, Olga och alla de andra såväl i Havanna som på landsbygden hör jag samma sak: pengarna räcker inte till mat, kläder, skor och hygienartiklar.

”Jag är trött på att höra orden värdighet, frihet mm. Jag kan inte lägga dom orden på tallriken och fylla magen med dom”, sa Oswaldo ilsket. Svälter kubanerna? Nej, men tilldelningen på ”la libreta”, ransoneringskortet, räcker inte och det är en ständig oro vad man ska få tag på till nästa dag till ett överkomligt pris. Oswaldo igen: ”Som andra civiliserade folk vill vi kunna bjuda vänner på en lunch någon gång. Vi har enkla matvanor, äter inte kött, men två gånger har vi fin ställa in den lunch vi vill bjuda en vän från Peru på. Vi hade inget att bjuda på. Och imorgon åker han hem.”

Nevia, en högt uppsatt funktionär i Santa Clara som borde ha gått i pension för tre år sedan förklarade: ”Jag kan inte gå i pension för så länge jag är ute i arbetslivet kan jag genom mina dagliga kontakter fixa det ena och det andra. Det är som att ha två löner. Jag har till och med gjort illegala saker. Tog med mig stulna cigarrer när jag åkte till Spanien och sålde dom där.”

När jag påminde dem om blockaden och alla orkaner som slagit så hårt mot landets ekonomi, sa de att dessa inte kan bortförklara alla problem: ”Byråkratin, den dåliga arbetsmoralen hos många, den växande korruptionen och en dålig jordbrukspolitik är vi själva ansvariga för” sa Nevia.

50 procent av den odlingsbara marken ligger i träda och är överväxt av den svår-bekämpade ogräsbusken marabú. Man har börjat dela ut denna mark och fram till nu har nästan 1 miljon hektar överlåtits att brukas av privatpersoner. Det rör sig om upp till 13,42 hektar per person. Men ett stort problem är att dessa nya bönder inte alltid får tillgång till jordbruksverktyg, traktorer eller taggtråd och det kommer troligen att ta tid innan man märker av en ökning av livsmedel på marknaderna.

Många unga drömmer om att ge sig av och det senaste året har några idrottsmän, musiker och läkare hoppat av utomlands — av ekonomiska skäl. Och inte bara unga utan också äldre personer.

Utanför spanska konsulatet är det köer av kubaner. Spanien har tidigare utlovat spanskt pass till spanskättlingar i första och andra ledet men har nu utsträckt rättigheten också till tredje led, dvs till de som idag är i övre medelåldern. Det spanska passet medför också ett ekonomiskt bidrag från spanska staten på ca 180 CUC/per år. Drömmer alla dessa som köar om möjligheten att lämna Kuba? Nej. Min väninna Mirtha säger att hon vill ha det spanska passet för att inte behöva krusa USA:s intressekontor om hon vill hälsa på sin son i Las Vegas.

Men det finns de som har mycket pengar och lever ett gott liv. Man ser dem på uteserveringar och restauranger där allt betalas i CUC (1 CUC=24 kubanska pesos). De kan gladeligen bjuda familjen på middag med många öl och utan att blinka betala notan på 50 CUC, lika mycket som två-tre månadslöner!

Vilka är de? En del får sin lön helt eller delvis i hårdvalutan. Jorge, stuveriarbetare, får 80 CUC för varje båt han jobbar med, men det kan gå en bra tid innan nästa båt. De som arbetar med exportvaror som cigarrer, nickel, kaffe, citrusfrukter kan få en bonus på 50-80 CUC i månaden.

De som arbetar inom turistnäringen får dricks. De lämnar en del av denna till något socialt projekt, men får behålla resten.

De legala rumsuthyrarna, ägarna till Casas particulares, kan också tjäna en bra slant. De får hyra ut två rum för 25-40 CUC/dygn och rum och betalar en avgift till staten på 180-280 CUC varje månad. Det går att hyra ut fler rum om man sticker till inspektören en sedel varje månad.

Väldigt många får hjälp varje månad från släkt utomlands.

Och så har vi den växande gruppen av "jineteros", fifflare och lurendrejare som ägnar sig åt att lura turisterna eller tigga. "Ge mig 2 CUC till mjölk till mina två barn!" Svenska killar och män jag träffade berättade att de inte kunde gå många meter i Gamla Havanna utan att bli erbjudna en tjej eller kille, cigarrer och hasch. En del är mer avancerade och närmar sig turisten i sina eleganta kläder, presenterar sig som statlig guide och visar fram ett falskt inplastat förtroendegivande kort. Han kan få turisten att lägga upp hundratals CUC för en fantastisk rundresa som "hans turistagent" ordnar. Och så går han upp i rök.

På barer och caféer saltar de ofta notan. Och jag kunde inte få en enda taxichaufför att sätta på taxametern.

Lättförtjänta pengar! Så vem vill slava på en fabrik för 300-400 pesos om man kan fixa en månadslön på några timmar? Kubanerna är upprörda över detta och kräver tuffa åtgärder för att få bukt med eländet. Men så länge det är ett bristsamhälle och lönerna för låga i förhållande till priserna på saker och ting så är det inte lätt att skapa motivation för hederligt arbete.

Raúl sa i ett tal i höstas om situationen i huvudstaden: "I Havanna vill nästan ingen arbeta som polis eller byggnadsarbetare. Vi måste ta hit folk från södra Kuba. Till och med lärare måste vi hämta hit".

"Lärare", tänkte jag förvånad och började fråga runt. Min värdinna berättade att flera skolor i området inte hade någon engelsklärare sedan flera år. De har lockats över till turistsektorn. Det var också brist på speciallärare så nu skickar många föräldrar sina barn på privatundervisning.

Jag hörde också en del klagomål över sjukvården. Familjeläkarmottagningar som stängts, dålig vård på en del sjukhus och så la man skulden på att Kuba skickade för mycket sjukvårdspersonal utomlands.

Själv tror jag nog att kubanernas överkonsumtion av sjukvård spelar in: de måste till varje pris alltid träffa en läkare för minsta lilla förkylning.

Byråkratin var ett annat men ständigt aktuellt samtalsämne. Argelio som arbetar i byggfackets ledning: "Jag måste ju nästan skriva en hel doktorsavhandling bara för att beställa 20 nya plaststolar till föreläsningssalen!" Byråkratin leder gärna till korruption. Alga, universitetslärare, berättade hur många besök hon måste göra för att få alla nödvändiga stämplat på några

dokument. ”Jag vet att det hade lösts på en timma om jag stuckit till tjänstemannen några CUC. Det är så det fungerar på många ställen idag. Alla jagar CUC.”

Jag fick många bevis på den växande korruptionen.

Av en kubansk socialarbetare får jag en videofilm, gjord av elever på den Latinamerikanska filmskolan som handlar om prostitutionen. Inte om de unga söta flickorna som hänger med utländska män för att kunna klä sig snyggt, samla på guldsmycken och bo på flotta turist-hotell. Nej, det här var kvinnor som sålde sig till kubanska män för fem CUC. Ofta utbildade flickor som flyttat med sin man till Havanna och där han tvingat ut henne på gatan för att försörja honom. Eller en ensamstående mamma som behövde en säng till minste sonen.

Filmen var inspelad med dold kamera, bara de inblandade kvinnorna kände till projektet. De höll till nära parken vid Captitolio, ett område som under Batistas tid var ett känt horkvarter och kallades för Zona de Tolerancia — Toleranszonen. Namnet är tillbaka. Och poliser är inblandade. Kvinnorna ger dem en flaska rom eller en del av inkomsten för att de ska se genom fingrarna. Grannarna klagat men inget händer.

Sara, den guide som alltid arbetar med mig på de studieresor jag organiserar varje år berättade att det inte är ovanligt att en mc-polis stoppar turistbussar och anklagar chauffören för någon påhittad förseelse. Eftersom varje förseelse ger en prick på körkortet, riskerar han att få det indraget och förlora sin nidkrok. Då lägger han med en fem CUC-sedel med körkortet och kan vinkas vidare.

Har allt detta utvecklats sedan jag senast var i Kuba för ett år sedan. Naturligtvis inte. Tendenserna har funnits men mer som isolerade företeelser, men nu upplevde jag att det hade brett ut sig på ett oroande sätt.

*

Mötte jag inget positivt?

Jodå. Lokaltrafiken i Havanna, som har varit ett elände sedan specialperioden, hade blivit oerhört effektiv. Nya bussar i olika storlekar från Kina och Sydkorea pilar nu kors och tvärs genom stan och långt ut till förorterna. Man kan till och med få sittplats och det finns en karta över hållplatserna inne i bussen. Priset är fortfarande bara 20 centavos.

Jag träffade några entusiastiska ungtkommunister som såg ljus på framtiden. ”Raúl kommer att fixa det här. Han har stor erfarenhet av att driva företag. Arméns turistföretag Gaviota är ju känt för att vara det bäst skötta företaget i Kuba. Han vet hur man förhandlar med utländska investerare. Men vi måste ta till oss det positiva från kapitalismen, kräva arbetsdisciplin och ökad produktion.”

I slutet av februari kom gruppen med tolv socialarbetare från Sverige för vilka jag tillsammans med ICAP — Institutet för vänskap mellan folken och dess turistföretag Amistur, hade gjort ett digert program med studiebesök. Vi var på ålderdomshem, barnhem, skolor för barn med autism och Downs syndrom, på en skola för minderåriga värstingar, på social-högskolor, det psykiatriska sjukhuset i Havanna och på socio-kulturella grannskapsprojekt. Och trots att det på många ställen var brist på materiella ting så var entusiasmen stor hos de som arbetade och det var inte tal om några nedskärningar i verksamheterna.

Det glädde oss!

Vad kommer att hända i framtiden? Raúl säger i en intervju den 3 januari att man måste spara, dra ner på överdrivna subventioner och gratisförmåner (som möjligheten för arbetande att få en billig semestervecka vid havet).

”Vi måste förstå att vi har levt och kommer att behöva leva i en svår och pressad situation. Vi lever i en turbulent värld med en ekonomisk och finansiell kris som man vet hur den började men inte när och hur den kommer att sluta och den kommer att drabba alla och självklart mest de fattiga länderna. Kanske kommer vi ur vissa aspekter att drabbas mindre. Vi har ett tränat folk, mer än 70 procent av befolkningen föddes under blockaden. Om det är något folk som är tränat för att motstå situationer av detta slag så är det vi och beviset är att vi lever. Kanske kan vi inte lösa många problem så snabbt som det skulle behövas. Vi måste arbeta, skapa och spara. Vi är fulla av optimism. Vi har alltid varit optimistiska till och med i de svåraste ögonblicken.”

Jag delade kubanernas extremt svåra vardag under två år av specialperioden. Vem utanför Kuba trodde att landet skulle överleva den enorma utmaningen? Men det gjorde man. Skillnaden mot dagens situation är att man då kämpade på lika villkor medan det idag finns en ekonomisk ojämlikhet mellan de som har mer pengar och möjligheter och de som har små resurser.

Ingen av de jag talade med ville ha ett annat politiskt system än det socialistiska, men det måste till förändringar inom systemet.

Kuba kommer att rida ut den här krisen, men till vilket pris får framtiden utvisa.

Anna Artén